

Uvid u jedan segment kulture grada

Dunja Rihtman-Auguštin

Zagreb su kuće i ljudi,
parkovi i ulice,

.....
Zagreb je sanjkanje na Cmroku
i proljetne šetnje,
i kupanje u Savi,

.....
Zagreb su koturaljke pred kazalištem,
studenti pred sveučilištem
i vožnja prema Maksimiru

.....
Zagreb je moje i tvoje lice

.....
Sve je Zagreb:
tvornice, dućani, radionice
od Dubrave do Črnomerca
od Save do jedanaesterca
na stadionu Dinama

.....

(Drago Ivanišević)

Napuštajući primitivne narode ili pak »narodne«, bolje reći seljačke kulture, kao jedino ili isključivo područje svog istraživanja, etnologija odnosno kulturna antropologija se već sredinom tridesetih godina ovoga stoljeća počinje okretati sadašnjosti. A ta sadašnjost čovječanstva je sve više urbana. S problemom etnologije u gradovima suočavaju se stoga evropski i sjevernoamerički etnolozi i antropolozi koji — pošto su utvrdili da na udaljenim otocima nestaju »primitivci«, da nestaju i seljaci — uviđaju kako u isto vrijeme ne nestaju kulture — običaji i norme, vrednote i mentaliteta.

Na engleskom jezičnom području, na području kulturne i socijalne antropologije počinju se tada razvijati tzv. »community studies« (istraživanje komuna), a na njemačkom području — »Gegenwartsvolkskunde« i »Grosstadtvolkskunde« (etnologija sadašnjosti i etnologija velikoga grada).

Značajka koja odlikuje antropološke studije modernih zajednica, za razliku od ostalih društvenih istraživanja, po Kroeberovu je mišljenju pokušaj antropologa da otkriju, opišu i analiziraju totalni okvir kulture u zajednici

koju istražuju. Međutim, niz »community studies« (a Kroeber¹ je toga bio svjestan) neće dati presjek neke nacionalne kulture. On će prikazati samo date razine organizacije neke kulture i omogućiti usporedbe.

Vodeća istraživanja na području »community studies« dala su vrijedne ilustracije malih gradskih sredina. Neka od njih su se zasnivala na istraživanju socijalne diferencijacije, druga su prikazala život i odnose specifičnih grupa, osvijetliviši razne stadije na kontinuumu ruralno—urbano.²

Istraživanja velikoga grada koja su se razvijala u okviru njemačke i austrijske etnologije, pošla su također od pretpostavke da se i u velikom gradu stvaraju male zajednice i tradicije, odnosno da doseljenici donose vlastite običaje i vjerovaja, te da ih dalje razvijaju. Ta su se istraživanja više kretala u okvirima kulturno-historijske etnologije. Ali bilo je i pokušaja fuzije socioloških i historijskih interesa, npr. u studijama proletarijata u velikim gradovima.

U nas dosad gotovo i nije bilo odjeka ni jednog ni drugog spomenutog smjera. Naša etnologija još uvijek razmišlja pretežno kulturno-historijski i romantičarski; ona je uglavnom znanost o kulturi naroda, u smislu tog pojma kakav je imao u prošlom stoljeću. U sociologiji pak, koja u nas tek u posljednjem desetljeću razvija empirijska istraživanja, nema ni osjećaja ni potrebe za etnološkim, odnosno antropološkim pristupom. Čak su i prve naše sociološke studije sela rađene bez etnološkog dodatnog pristupa (npr. pionirska i u mnogo čemu vrijedna studija o selu Jalžabet).

Pa ipak, svi znamo da su naši gradovi doživjeli invazije doseljenika s raznih strana, a često se spominje kako su neki od njih izgubili ne samo svoj nekadašnji vanjski lik nego i osobine, mentalitet, fizionomiju itd. Izgrađena su nova naselja; pri tom je novi dio grada često veći od staroga. Naseljenici ponekad nastupaju kompaktno, pa se njihova naselja nazivaju po selima iz kojih potječu (npr. nova naselja u okolici Pirota³). Drugdje se doseljenici iz različitih krajeva zemlje stapaju u više ili manje bezličnu masu, tako da se čini da grad nema lica. Pa ipak, djeca iz makedonske obitelji koja živi na Trsatu na Rijeci ne samo da govore riječkim nego baš trsatskim dijalektom, iako njihova obitelj održava čvršće veze sa svojom postojbinom, pa su ta djeca zapravo bilingvalna.

No ovo je samo lično zapažanje, a na temelju njega teško je zaključiti bilo što drugo osim da bi etnološka, odnosno antropološka istraživanja u našim gradovima mogla dati vrlo zanimljive rezultate, i to zanimljive znanstveno — s obzirom na društveno-kulturnu promjenu koja je u toku, ali i praktično — s obzirom na urbanističku i drugu politiku koja bi se morala na njih oslanjati, a ne da se iznenađuju kad neke mjere te politike bivaju ovako ili onako interpretirane.

Jedna prilika za uvid u neke aspekte ili, bolje rečeno, segmente kulture velikog grada kakav je danas Zagreb, pružena je u projektu *Sociološki aspekti urbanizacije Zagreba i zagrebačkog područja* koji je izrađen u Institutu za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, a vodio ga je dr Stipe Šuvar.

¹ A. L. Kroeber, *The Nature of Culture*, Chicago, 1952.

² Interesantan pregled nekih od tih istraživanja dao je Ronald Frankenberg, »British Community Studies: Problems of Synthesis«, *The Social Anthropology of Complex Societies*, London, 1966, str. 123—150.

³ Takav sam podataka dobila u jednom istraživanju provedenom 1967. g. u okviru Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

U anketi koja je provedena u okviru toga projekta (obuhvaćeno je 945 domaćinstava u pet zagrebačkih naselja⁴), postavljeno je i desetak pitanja etnološkog odnosno kulturno-antropološkog karaktera.

U istraživanju se pretpostavilo da kultura neke zajednice može značiti način života, ali i norme, vrednote, odnosno pogled na svijet (dakle kultura u antropološkom smislu). Međutim, kultura nije promatrana odvojeno, nego usko povezano s društvom u društveno-kulturni sistem u kojemu se društvene strukture, norme, vrednote i vrijednosne orijentacije isprepliću i mijenjaju, utječući međusobno jedni na druge. A promjene društveno-kulturnoga sistema nikad se ne događaju bez ostatka. Kontinuiteti i diskontinuiteti kulture se javljaju na neočekivanim razinama društvenoga života.

Stoga se pri istraživanju suvremenog kulturno-društvenog sistema u Zagrebu moralo početi od ovih pretpostavki:

1. Računalo se na djelovanje tradicionalnih kulturnih obrazaca tla na kojem je Zagreb situiran. Tu je slika prilično složena jer se Zagreb nalazi na kulturno heterogenom području: sela u ravnicu u koju se on širi bila su karakteristična po zemljoradnji; prigorska sela koja on obuhvaća duže su čuvala tradicionalne oblike seljačke kulture i vinogradarstvo; iz tih sela još su u godinama nakon drugog svjetskog rata u grad dolazile seljanke u narodnoj nošnji. Ne smije se zaboraviti da i sama Sava tvori značajnu granicu među kulturnim zonama Hrvatske.⁵

2. Nadalje, računalo se na djelovanje kulture Zagreba kao maloga grada, koja se prilično izrazito oblikovala između dva rata. Socijalno-ekonomski i društveno-kulturno postojale su npr. izrazite kulturne cjeline kao što je Gornji grad, Vlaška, Trešnjevka, Trnje itd. Postojali su zagrebački »purgeri« sa svojim mentalitetom, ali i proletarijat. U razdoblju između dva rata u tom su se gradiću razvile i neke crte kulture koje su pomalo karakterizirale tipičnog Zagrepčanina. Te su crte u svakodnevnom životu i politici ponekad bile uzdizane, ponekad osuđivane, ali su na svaki način bile prisutne.

3. Naposljetku, valjalo je misliti na to da je u posljednje vrijeme stvoreno niz novih naselja koja se još nisu uspjela staložiti. Bez obzira na to hoće li ona stvoriti konzistentne ili nekonzistentne kulturne obrasce u bližoj ili daljnjoj budućnosti, ovdje nas je zanimalo kakve se crte kulture uopće u njima mogu sada otkriti.

Prije analize rezultata valja napomenuti još i slijedeće. Sigurno je da ovakav tip ankete nije najpogodniji za antropološka istraživanja koja se obično ne bave samo eksplicitnim nego prvenstveno implicitnim crtama kulture i vrednovanjima, dakle ne samo onima o kojima ljudi govore nego

⁴ Ta su naselja Špansko, Gornja Dubrava, Zapruđe, Grana i Sopnice. U Zapruđu i Grani najmanje je anketiranih seljačkog porijekla. Špansko i Sopnice su naselja u kojima se koncentriralo radništvo pretežno seljačkog porijekla (Sopnice 59%, Špansko 50%) s vrlo niskim prihodima. Struktura anketiranih s obzirom na obrazovanje jest:

	Špansko	Gornja Dubrava	Zapruđe	Grana	Sopnice	Ukupno
Predškolska djeca	13,8	1,5	8,3	13,2	16,5	10,9
Učenici i studenti	19,3	23,1	11,9	21,1	14,1	17,6
Bez škole	3,0	25,5	1,1	10,4	1,2	6,9
S I—IV r. osnovne škole	26,7	20,4	5,4	14,5	33,0	18,7
S V—VIII r. osnovne škole	17,3	19,5	12,2	28,2	18,3	18,7
Srednje radničko obrazovanje (SUP, VKV)	13,8	6,9	14,9	1,9	10,4	10,2
Srednje službeničke	5,4	1,8	29,4	10,3	5,8	12,1
VSS (više)	0,4	1,2	2,5	0,4	0,3	1,1
VSS	0,3	—	14,3	—	0,3	3,8
N = 669						

⁵ Marijana Gušić, *Tumač izložene građe*, Zagreb, Etnografski muzej, 1955, str. 17—24.

i onima koje kriju duboko u sebi. Stoga ni ovi podaci ne mogu uvijek biti dovoljno pouzdani, već bi ih naknadno trebalo provjeriti dubinskim intervjuima i diferencirano (s obzirom na naselja, vrst kuće, obitelj, njen društveni položaj, dužinu naseljenosti itd.), odnosno dugoročnijim promatranjem ljudi u njihovim svakodnevnim situacijama.

Ipak, i ova građa s kojom sada raspolazemo daje nam indikacije ako ni za šta drugo a ono bar za buduća istraživanja.

Gotovo tri četvrtine (70,2 posto) ispitanika obuhvaćenih ovom anketom osjeća se Zagrepčanima, makar je samo nešto preko 30 posto tih ispitanika rođeno u Zagrebu. U velikom broju oni žele i ostanu u Zagrebu. To govori da se ispitivana populacija identificirala s gradom u kojemu živi, barem na eksklicitnoj razini, i da je u određenom smislu zadovoljila svoje društvene aspiracije. Kad bi mogli birati grad u kojemu će živjeti i raditi, čak 77,4 posto ispitanika bi opet izabralo Zagreb; to bi učinili i neki koji se zasad još ne osjećaju Zagrepčanima.

Ove podatke spominjem prije ostalih da posluže kao pozadina daljnjim informacijama o kulturi Zagrepčana.

I

Da bismo dobili ovaj prvi i zasad letimičan uvid u implicitnu kulturu Zagrepčana, poslužili smo se dvjema etnološkim pretpostavkama. Jedna je provjerena teza da ljudi svoje vrednote iskrenije i jasnije iskazuju, odnosno formiliraju, kad su u kritičnim situacijama. Ovo istraživanje nije, doduše, provedeno u kritičnoj situaciji, ali je ono projicirano u dva ciklusa takvih situacija, a to životni i godišnji kritični trenuci. To je druga etnološka pretpostavka na kojoj se temeljilo ovo istraživanje.

Iz životnog ciklusa izabrani su ovi trenuci: rođenje, diploma, sklapanje nove bračne zajednice, odnosno osnivanje nove obitelji, i smrt. Iz godišnjeg ciklusa pretpostavili smo da bi mogli biti zanimljivi ovi trenuci: Prvi maj, Uskrs, Božić, Dan Republike i Nova godina. Pri tom su kombinirani tradicionalni praznici sa suvremenima. U upitniku su postavljena pitanja — da li ljudi slave dane koji obilježavaju čovjekov život, i kako to rade. Evo rezultata:

- krstítke slavi 41,4 posto ispitanika,
- rođendan slavi 70,3 posto ispitanika,
- diplomu slavi samo 11,7 posto ispitanika,
- svadbu slavi 39,0 posto ispitanika,
- prilikom pogreba, u kuću poziva rođake, susjede i prijatelje 26,6 posto ispitanika.

Oni koji slave krstítke, tj. rođenje djeteta, pozivaju na slavu obično do deset i više od deset osoba; za rođendane se poziva pretežno desetak osoba; na svadbu se poziva uglavnom više od deset osoba. Ove se proslave održavaju najčešće u stanovima.

Svako domaćinstvo, od onih koja su bila ispitivana, slavi neki godišnji praznik; najviše se slavi Nova godina, koja očito ima polivalentno značenje.

Evo kako se slave pojedini godišnji praznici (pitanje je glasilo — koji od navedenih praznika najviše slavite):

	Ukupno	Špan- sko	Gornja Dubrava	Zapruđe	Grana	Sopnice
Nova godina	64,4	80,0	39,1	67,8	72,5	55,0
Božić	30,8	34,5	15,8	23,8	32,0	49,0
Prvi maj	30,4	31,5	21,7	17,6	48,0	40,0
Dan Republike	21,6	34,5	7,1	9,2	36,0	26,0
Uskrs	18,2	62,5	6,5	6,9	25,0	27,0
b. o.	0,8	4,0	—	—	—	—

Prilikom tih praznika, preko polovice ispitanih domaćinstava troši manji dio osobnog dohotka, odnosno kao i ostalih dana (71,2 posto). Samo 13,8 posto ispitanih kaže da tom prilikom potroši pola plaće, a jedva 2,2 cijelu plaću.

Prema tome, ako bismo željeli zaključivati o suvremenom Zagrepčaninu na temelju toga kako on provodi tzv. kritične životne trenutke, mogli bismo reći da je on donekle napustio obilježavanje svih tradicionalno značajnih trenutaka u životnom ciklusu, ali da od obrasca ipak nije odustao, jer je zadržao proslavu rođendana. Od sezonskih slavlja, sve se centriralo oko Nove godine. Pri tom se (koliko ovi podaci pokazuju) suvremeni Zagrepčanin ponaša prilično racionalno i — barem prema vlastitoj izjavi — ne troši neke zaborne svote. (U seljačkim kulturama, a to je poznato i iz naših krajeva, takve proslave mogu ekonomski uništiti domaćinstvo!)

Zapažamo, međutim, razlike u ponašanju kod ove grupe pojava u pojedinim dijelovima grada. U Španskom i Sopnicama više od 80 posto obitelji slavi krstitke, dok ih u ostalim dijelovima više od 80 posto ne slavi. Kod rođendana su vrlo male razlike po pojedinim dijelovima grada. Diploma se donekle slavi u Zapruđu, pomalo u Grani i Sopnicama.⁶ Svadba je opet pretežno slavlje u Španskom i Sopnicama, a pogreb u kući obilježavaju zapravo jedino u Španskom. U svim se dijelovima grada podjednako i najviše slavi Nova godina; u Španskom nakon toga dolaze Uskrs i Božić, a u Sopnicama Božić i Prvi maj. Na Grani se osim Nove godine najviše svetkuje Prvi maj, pa Dan Republike i Božić; u Zapruđu se najviše svetkuje Božić, pa Prvi maj, u Gornjoj Dubravi — Prvi maj, pa Božić.

Slika je šarena i prilično očito pokazuje kulturne diferencijacije koje su u toku. Vidi se ipak da postoje trendovi pomicanja svetkovanja i okupljanja oko dviju tačaka: Nove godine i rođendana. Ti bi se trendovi mogli dosta lako objasniti. Nova godina nije više samo obiteljski ili religiozni praznik kako je nekad bio Božić. Ona ima svoju ulogu u potrošnji, pa je trgovina svugdje u modernom svijetu uveliko iskorištava i pojačava. (Npr. George Katona, pisac poznate knjige o psihologiji potrošača, svake godine unaprijed istražuje kakva će biti potrošnja o Božiću u SAD.) Ali ne samo to. Preuzimajući neka obilježja glavnog praznika iz vremena zimskog solsticija, obilježja koja je i sam Božić bio preuzeo od Saturnalija, odnosno koje je seljačka kultura preuzimala iz gradske i obrnuto,⁷ suvremeni praznik Nove

⁶ Visoku stručnu spremu imaju članovi anketiranih domaćinstava (u postocima):

— Špansko	6,1,
— Gornja Dubrava	1,5,
— Zapruđe	10,3,
— Grana	16,
— Sopnice	0,3,
Ukupno	4,9.

Gledano u tom svjetlu, donekle se mijenja odnos prema proslavi diplome. Naime, tamo gdje ima ljudi koji su diplomirali, ta se diploma i slavi!

⁷ Milovan Gavazzi, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, II, Zagreb, Matica hrvatska, 1939. str. 49—56.

ljima onaj tko ima auto, odlazi na izlet; četvrtina ispitanika u tim novim dijelovima ostaje kod kuće, a oko 20 posto još uvijek ide u šetnju.

Podaci ipak nisu dovoljni za zaključivanje, ali upozoravaju da bi kulturno-antropološko istraživanje slobodnog vremena također moglo dati zanimljive rezultate.

III

Hrana nije samo osnovna čovjekova potreba nego je i kulturom uvjetovana, i sama je po sebi značajna crta kulture. Na to je opsežno upozorio Cl. Levy Strauss. Razmišljajući o tome kako da se otkrije da li postoje izvjesne povezanosti pojedinih dijelova suvremenog Zagreba sa tlom na kojem se grad razvija, pomislili smo da bi upravo pitanje o nekom jelu moglo pokazati da li je došlo do prekida s tradicijom ili nije, da li je zanemarena ili pak preuzeta pa se nastavlja. Izabrano je stoga jelo — kao najneutralnije pitanje na koje će ispitanici odgovarati posve nesputano, da se pomoću njega dobije objektivan odgovor. Izabrani su mlinci, specifično jelo prigriskih krajeva i Zagorja, dakle kraja koji je nekad služio kao okrilje Zagrebu. A »puricu s mlincima« spominje i Krleža kad govori o onom tipičnom — po njegovu a i naprednom stajalištu uopće — ne baš pozitivnom »zagrebačkom purgeru«, ali zagrebačkom par excellence.

Prije nego razmotrimo odgovore o mlincima, evo nekoliko informacija o porijeklu Zagrepčana. Ispitivani sadašnji stanovnici Zagreba pretežno su iz Hrvatske (preko 80 posto). Iz samog Zagreba porijeklom ih je 24,8 posto, iz bliže okolice Zagreba daljnjih 8,1 posto. Međutim, iz srednje Hrvatske i Slavonije ima ih oko 40 posto, a iz Primorja, Gorskog kotara, Istre i Dalmacije oko 10 posto. Iz ostalih krajeva Jugoslavije ima znatno manje doseljenika, osim iz Bosne i Hercegovine odakle ih ima 6,8 posto.

A kako je s mlincima, tim tipičnim jelom upravo Zagreba i njegove uže okolice? Njih kod kuće priređuje 70,4 posto ispitivanih Zagrepčana. To bi, ako bismo vjerovali mlincima kao crti kulture (a nemamo razloga da im ne vjerujemo), govoriло o izvjesnom asimiliranju doseljenika. No uzdržimo se zasad od tog zaključka. Rasprostranjenost upotrebe kupovnih ili domaćih mlinaca pokazuje slijedeća tabela:

Da li se u vašoj kući jedu mlinci	Špansko	Gornja ⁹ Dubrava	Zapruđe	Grana	Sopnice	Ukupno
Da, jedu se domaći	75,0	31,0	32,9	43,5	60,0	46,7
Da, jedu se kupovni	4,5	10,9	43,7	27,0	27,0	23,7
Ne jedu se i b. o.	20,0	58,2	23,4	29,5	13,0	29,6

U Španiskom i Sopnicama domaći mlinci imaju znatnu prednost pred kupovnim; na Grani se smanjuje razmak između domaćih i kupovnih mlinaca, da bi u Zapruđu prevladali kupovni.

Moglo bi se, dakle, reći u onim dijelovima grada koji su još uvijek unutar seljačkog kulturnog obrasca, prevladavaju domaći mlinci, a da u ostale, jače urbanizirane dijelove grada i u naselja u kojima žive ljudi drugačijih kvalifikacija i obrazovanja, domaći mlinci žive uporedo s kupovnim, i tako pridonose prenošenju te crte kulture i onim stanovnicima koji je

⁹ Podaci iz Gornje Dubrave se ne čine posve pouzdanima; čini se da je bilo grešaka kod anketiranja.

prije doseljenja ili naseljenja u Zagrebu i prije identifikacije sa Zagrebom nisu poznavali.

Naravno i ove bi pretpostavke trebalo provjeriti daljnjim istraživačkim postupkom. Valjalo bi, na primjer, u nekom kraju koji izvorno ne poznaje mlince (recimo u nekom gradu na obali), verificirati mlince kao indikator kulture, uz neki drugi lokalni specijalitet (recimo ribe ili palentu).

IV

I napokon, iz literature se pokušalo istražiti dobro poznatu dihotomiju sela i grada, odnosno problem seljačkog mentaliteta u gradu, i to na pitanju o preferencijama u glazbi, odnosno u zabavnoj i narodnoj glazbi.

Zabavna glazba je fenomen našega vremena i suvremene masovne kulture. Pored različitih stilova zabavne glazbe koje prihvaćamo iz pojedinih zemalja Evrope i obiju Amerika, kod nas se razvija i domaća zabavna glazba. Ali se izvanredno snažno razvija i takozvana nova narodna glazba. Radi se o pjesmama s tekstovima u duhu narodne poezije, zatim o različitim tekstovima tzv. gradske pučke poezije, koji se uglazbljuju s više ili manje umjetnosti i umjetničkog poštenja, više ili manje u duhu i stilu izvorne narodne narodne pjesme. Posebne vrste pjevača se specijaliziraju za te pjesme, i oni mnogo prije od dobrih i kvalitetnih pjevača zabavne glazbe doživljavaju svoje zlatne ploče. Njih uglavnom emitiraju lokalne radio-stanice. Među stručnjacima muzičke i folklorističke kritike postoji mišljenje, da je obrada tih pjesama u pravom smislu riječi šund najgore vrste. Međutim, za njima postoji golema potražnja, pa se čini da one na izvjestan način povezuju nekadašnji folklorni glazbeni osjećaj s glazbenim osjećajem što ga stvara i razvija suvremena civilizacija i što ga nova sredina urbaniziranog čovjeka priznaje.

Imajući to na umu, postavljeno je pitanje o preferencijama glazbe, a dobiveni odgovori su dati u slijedećoj tabeli.

	Špan- sko	Gornja Dubrava	Zaprude	Grana	Sopnice	Ukupno
Zabavnu glazbu	37,5	27,7	74,3	60,5	19,0	48,7
Narodnu glazbu	73,5	40,5	42,9	47,5	82,0	54,0
Ozbiljnu glazbu	4,0	7,6	26,0	18,5	3,0	13,8
Ne volim nijednu	3,5	2,2	—	0,5	4,0	1,7
B. o.	—	21,7	—	—	—	4,2

Čini se da je pitanje o zabavnoj glazbi doista diskriminativno. Podaci o preferencijama ozbiljne glazbe pojačavaju taj dojam. Kao što smo očekivali, seoska naselja preferiraju pretežno narodnu glazbu, dok urbanizirana naselja preferiraju zabavnu. Međutim, postotak onih koji vole i narodnu muziku (između 40 i 47 posto u novim urbanim sredinama) upravo govori u prilog postavci o »novoj narodnoj glazbi« kao elementu društveno-kulturne adaptacije.

* * *

Spomenuta antropološka istraživanja gradova u Njemačkoj i Čehoslovačkoj upozorila su da se u tim zemljama ne može dokazati kontinuitet odre-

denih tradicionalnih obrazaca seljačke kulture u gradskim naseljima. Naročito je upozoreno na opasnost mehaničkih usporedbi seoskih i gradskih zajednica.¹⁰

Većina iznesenih podataka iz našeg istraživanja ipak upućuje na neke kontinuitete, te navodi na razmišljanje o adaptaciji kulturnih dobara i o posebnoj ulozi pojedinih crta kulture i folklorne tradicije u društvenoj promjeni.

Pri tome se vjerojatno ne bi mogli identificirati određeni tradicionalni kulturni obrasci u cjelini, kao što je to konstatirano i u spomenutim inozemnim radovima, ali bi detaljnije istraživanje ipak moglo dokumentirati i više od onog na što smo ovdje naišli. A to je vjerojatno zato što su procesi urbanizacije u nas išli brže, silovitije i što su recentniji.

Na kraju bi se moglo ovim zaključcima zamjeriti i ovo: smije li se i može li se zaključivati o vrednotama, normama, društveno-kulturnom sistemu jednoga velikoga i značajnoga modernoga grada na temelju indikatora kao što su proslave, jedno lokalno jelo ili preferencije u glazbi?

Naravno da se na osnovi toga ne mogu donositi isključivi zaključci. Ali to ovdje i nije bio cilj. Željelo se zasad samo utvrditi neke indikatore kulture grada u antropološkom smislu. Čini se da je u tome postignut uspjeh i da se pouzdano može reći kako suvremeni Zagrepčanin, bez obzira na to da li je u Zagrebu rođen ili se u njega doselio iz nekog kraja Jugoslavije, stvara novi način života koji se po svojim kulturno-antropološkim osobitostima nadovezuje i na seljačku tradiciju i na tradiciju tla na kojem je Zagreb nastao, pa čak donekle i na malogradsku zagrebačku tradiciju. Koliki je intenzitet i kakva je kvaliteta promjena — pitanja su koja su ovdje tek načeta, a trebalo bi ih istražiti. Ali ona nisu bez značenja.

Stoga ako je cijelim ovim radom i istraženo manje nego što je to pjesnik osjetio u desetak citiranih stihova, u antropološkom upoznavanju grada učinjen je ipak jedan korak naprijed.

Summary:

AN INSIGHT INTO THE SEGMENT OF CULTURE OF THE TOWN OF ZAGREB

In the frame of larger sociological investigation of the town Zagreb, the socio-anthropological, i. e. the cultural-anthropological approach has been applied.

The results of this investigation show that this modern urban center contains continuities with traditional culture:

— neighbourhood relations are more developed than in other foreign urban centers,

— the way of expression of »life and annual cycle« also shows resemblance and connexions with traditional structures with certain differences in customs (birthday and New Year celebrations).

And consumption of some traditional kinds of food indicates the conclusion on continuity an acceptance of traditional structures by newly settled inhabitants.

¹⁰ Olga Skalnikova, *cit. rad*

Резюме:

ОБЗОР ОДНОГО СЕГМЕНТА ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В рамках более значительных исследовательских работ о городе Загребе применен и социально антропологический т. е. культурно антропологический подход.

Результаты показали что культура современного города содержит непрерывность с традиционной культурой: больше чем в зарубежных урбанистических средах соблюдаются соседские отношения, способ отмечивания жизненного и годового цикла показывает связанность и сходство с традиционными структурами с некоторым отложениями обычаев (жизненные ко дню рождения а годовые к Новому году). И в отношении традиционных блюд является заключение о непрерывности, даже в некотором смысле принятия традиционных структур новым населением.